TGAU

CBAC TGAU
Hanes

Cymeradwywyd gan Cymwysterau Cymru

Canllawiau Addysgu: Uned 1 Opsiwn 1.3

Addysgu o 2026

Dyfarnu o 2028

Fersiwn 2 - Chwefror 2025

Nid yw'r cymhwyster hwn a reoleiddir gan Cymwysterau Cymru ar gael i ganolfannau Lloegr.

Yn arbennig i Gymru.
Yn barod i'r byd.

Hoffai CBAC ddiolch i fyfyrwyr ac athrawon Ysgol Uwchradd Fitzalan, Caerdydd ac Ysgol Uwchradd Llanwern, Casnewydd am gymryd rhan yn y gwaith o greu'r cloriau hyn.

Cynnwys

Cyflwyniad 1

Nodau'r Canllawiau Addysgu 1

Ffyrdd ychwanegol y gall CBAC gynnig cymorth: 1

Strwythur y Cymhwyster 2

Asesu 3

Crynodeb o'r Asesu – Uned 1 3

Amcanion asesu a phwysoli Uned 1 3

Trosolwg o Uned 1 Modern Cynnar: Opsiwn 1.3 Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547 4

Cynllun Dysgu ar gyfer Opsiwn 1.3 Modern Cynnar: Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547 5

Profiadau Dysgu 22

Cyfleoedd i ymgorffori elfennau o'r Cwricwlwm i Gymru 23

Rhestr Termau ar gyfer Opsiwn 1.3 Modern Cynnar: Cymru a'r Tuduriaid cynnar, tua 1485-tua 1547 30

© WJEC CBAC Ltd 2025.

CRYNODEB O'R ADDASIADAU

Fersiwn	Disgrifiad	Rhif y dudalen
2	Addaswyd i, dyfarnu am y tro cyntaf yn Haf 2028	1

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cyflwyniad

Mae CBAC TGAU Hanes wedi'i gymeradwyo gan Cymwysterau Cymru ac mae ar gael i bob canolfan yng Nghymru. Bydd yn cael ei ddyfarnu am y tro cyntaf yn Haf 2028, gan ddefnyddio graddau A* i G.

Nodau'r Canllawiau Addysgu

Prif nod y Canllawiau Addysgu yw cefnogi athrawon wrth iddynt gyflwyno manyleb newydd CBAC TGAU Hanes a chynnig arweiniad ar ofynion y cymhwyster a'r broses asesu. **Ni fwriedir i'r Canllawiau Addysgu fod yn ddogfen gynhwysfawr i gyfeirio ati** ond yn hytrach i gynnig cefnogaeth i athrawon proffesiynol wrth ddatblygu cyrsiau ysgogol a chyffrous sydd wedi'u teilwra i anghenion a sgiliau'r dysgwyr.Mae'r canllawiau'n cynnig gweithgareddau posibl yn yr ystafell ddosbarth a chysylltau i adnoddau digidol defnyddiol (gan gynnwys ein deunyddiau digidol ein hunain, sydd ar gael yn rhad ac am ddim, a rhai o ffynonellau allanol) i roi syniadau ar gyfer gwersi diddorol ac atyniadol.

Ffyrdd ychwanegol y gall CBAC gynnig cymorth:

- deunyddiau asesu enghreifftiol a chynlluniau marcio
- digwyddiadau dysgu proffesiynol
- adroddiadau arholwyr ar bob uned
- y gallu i gysylltu'n uniongyrchol â’r swyddog pwnc
- adnoddau ar-lein am ddim
- Dadansoddi Canlyniadau Arholiadau
- Adolygu Arholiadau Ar-lein.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Strwythur y Cymhwyster

Mae CBAC TGAU Hanes yn cynnwys pedair uned. Rhaid i'r cyfuniad o opsiynau a ddewiswyd ar gyfer Unedau 1, 2 a 3 gynnwys un uned oesoedd canol, un uned fodern gynnar ac un uned fodern.

Yn Uned 4, gall canolfannau ddewis ailadrodd cyfnod amser a astudiwyd yn flaenorol yn Unedau 1, 2 neu 3. **Fodd bynnag, ni ddylai'r testunau a ddewisir ar gyfer eu hastudio yn Uned 4 ailadrodd na gorgyffwrdd â chynnwys unrhyw un o'r unedau eraill a ddewisir.**

Cymhwyster unedol yw hwn ac nid yw'n cynnwys haenau. Nid oes hierarchaeth o ran trefn addysgu'r unedau.

	Teitl yr uned	Math o Asesiad	Pwysoli
Uned 1	Astudiaeth fanwl o hanes Cymru	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 2	Astudiaeth fanwl ar hanes Ewrop a/neu'r Byd	Asesiad Di-arholiad	20%
Uned 3	Astudiaeth o gyfnod yn hanes y byd	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 4	Cymdeithas sy'n newid	Asesiad Di-arholiad	20%

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Asesu

Crynodeb o'r Asesu – Uned 1

Uned 1: Astudiaeth fanwl ar hanes Cymru ***Arholiad ysgrifenedig:* 1 awr** **30% o'r cymhwyster** **60 marc**
Bydd dysgwyr yn astudio un o'r chwe thestun hanesyddol canlynol er mwyn cynnal astudiaeth fanwl a fydd yn rhoi cipolwg iddynt ar ddatblygiad Cymru ar adeg benodol mewn hanes. **Yr Oesoedd Canol** **1.1** Rhys ap Gruffudd, Tywysog Deheubarth tua 1132 – tua 1197 **1.2** Owain Glyndŵr tua 1354 – tua 1416 **Modern Cynnar** **1.3** Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547 **1.4** Cymru yng nghyfnod y Rhyfel Cartref, tua 1603–tua 1660 **Modern** **1.5** Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892 **1.6** Cymru ar ddechrau'r ugeinfed ganrif i ganol yr ugeinfed ganrif, tua 1914 – tua 1959 Bydd cwestiynau gorfodol yn asesu pob opsiwn. Bydd y rhain yn canolbwyntio ar wybodaeth hanesyddol am y testun, cysyniadau hanesyddol yr ail drefn a dadansoddi a gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol.

Amcanion asesu a phwysoli Uned 1

AA1	Dangos gwybodaeth a dealltwriaeth o nodweddion y cyfnodau a astudiwyd	10%
AA2	Cymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth at gysyniadau hanesyddol megis achos a chanlyniad, parhad a newid, tebygrwydd a gwahaniaeth, ac arwyddocâd	10%
AA3	Dadansoddi, gwerthuso neu wneud penderfyniadau ar ddeunydd ffynhonnell, dehongliadau hanesyddol a dadleuon hanesyddol, gan syntheseiddio'r llinynnau hyn lle bo hynny'n briodol	10%

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Trosolwg o Uned 1 Modern Cynnar: Opsiwn 1.3 Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547

Astudiaeth fanwl ar hanes Cymru
(30% o'r cymhwyster)

Pwrpas Uned 1 yw rhoi cipolwg ar ddatblygiad Cymru ar adeg benodol mewn amser. Nod yr opsiwn hwn yw meithrin dealltwriaeth dysgwyr am effaith rheolaeth y brenhinoedd Tuduraidd ar Gymru yn y cyfnod rhwng 1485 ac 1547.

Cyfnod amser	**Opsiwn**	
Modern Cynnar	1.3	Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547
	1.3.1	Esgyniad Harri VII
	1.3.2	Llywodraethiant Cymru o dan Harri VII, 1485-1509
	1.3.3	Ymdrechion cynnar Harri VIII i reoli Cymru, 1509-1536
	1.3.4	Effaith y Diwygiad cynnar ar Gymru
	1.3.5	Deddfau Uno 1536 a 1543

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cynllun Dysgu ar gyfer Opsiwn 1.3 Modern Cynnar: Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547

Darperir y cynllun dysgu hwn fel enghraifft ddarluniadol. Ei nod yw rhoi strwythur ac ysbrydoliaeth ond gellir ei addasu er mwyn diwallu anghenion unigryw, dewisiadau a dynameg dosbarthiadau unigol. Caiff athrawon eu hannog i addasu elfennau fel sy'n ofynnol i gyd-fynd â galluoedd a nodau dysgu eu myfyrwyr.

Ar gyfer pob adran o gynnwys yn yr uned hon, mae CBAC hefyd yn darparu adnoddau dysgu cyfunol a threfnwyr gwybodaeth. Gellir dod o hyd i'r rhain yma: https://adnoddau.cbac.co.uk/

1.3 Cefndir: Cymru yng nghanol y bymthegfed ganrif (Mae pob opsiwn yn dechrau gydag adran gefndirol. Bwriad yr adrannau hyn yw rhoi cyd-destun angenrheidiol i ddysgwyr er mwyn iddynt gael mynediad at y testun hanesyddol. **Ni fydd dysgwyr yn cael eu hasesu'n uniongyrchol ar gynnwys yr adrannau cefndirol**).				
Dylai dysgwyr fod yn ymwybodol o:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau:	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• ddylanwad gwleidyddol ardrefniant Edward, y Mers ac arglwyddi'r Mers, a Rhyfeloedd y Rhosynnod ar Gymru.	Canlyniadau Concwest Edward I o Gymru gan ddeall sut cafodd Cymru ei rhannu rhwng Edward ac Arglwyddi'r Mers. Rhan y Cymry yn Rhyfeloedd y Rhosynnod ac effaith hyn ar Gymru.	**Gweithgaredd:** Labelwch y map (sydd i'w weld yn y golofn Adnoddau) i esbonio'r newidiadau i Gymru yn dilyn ardrefniant Edward. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall dylanwad ardrefniant Edward ar Gymru. **Gweithgaredd uwch:** Lluniwch linell amser o ran Cymru yn Rhyfeloedd y Rhosynnod hyd at esgyniad Harri VII.	**Llyfr(au):** *History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas Pennod 1 **Map(iau):** Map o Gymru Heddiw Mapiau o Gymru **Gwefan(nau):** Wales under the Tudors - BBC History	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall rhan Cymru yn Rhyfeloedd y Rhosynnod.		
• nodweddion pwysig bywyd yng Nghymru yn y bymthegfed ganrif, natur cymdeithas Cymru, statws yr iaith Gymraeg a phwysigrwydd crefydd a'r Eglwys.	Dealltwriaeth o fywyd yng Nghymru yn y bymthegfed ganrif gan gynnwys gwaith, poblogaeth, diwylliant, iaith, crefydd, gwrthryfela a thai.	**Gweithgaredd:** Defnyddiwch ymchwil sylfaenol / eilaidd i esbonio nodweddion bywyd yng Nghymru yn y bymthegfed ganrif. Gall hyn gynnwys agweddau pwysig fel gwaith, poblogaeth, diwylliant, iaith, crefydd, gwrthryfela yn erbyn rheolaeth Lloegr a thai. Gellid cwblhau hyn ar y cyd gyda'r dysgwyr yn gyfrifol am agweddau gwahanol a'u rhannu ag eraill. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall nodweddion bywyd yng Nghymru yn y bymthegfed ganrif. **Gweithgaredd uwch:** Defnyddiwch ffynonellau ar fywyd yn Lloegr i nodi'r nodweddion tebyg a gwahanol rhwng bywyd yng Nghymru a bywyd yn Lloegr. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr gymharu a chyferbynnu bywyd mewn cymdeithas yn Lloegr ac yng Nghymru.	**Llyfr(au):** *A History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas Pennod 1 *Tudor Wales* gan Trevor Herbert **Gwefan(nau):** BBC - History - British History in depth: Wales: English Conquest of Wales c.1200 - 1415	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.3.1 Esgyniad Harri VII				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• tarddiad Llinach y Tuduriaid, gan gynnwys:
  • Harri, Iarll Richmond, ei linach a'i flynyddoedd cynnar ym Mhenfro
  • arwyddocâd Margaret Beaufort.
	Dealltwriaeth o hawl Harri VII i'r orsedd drwy ei fam a'i dad.
	
	Dealltwriaeth o blentyndod Harri VII – tyfu i fyny gyda'i fam a'i ewythr, Jasper Tudur, yn Sir Benfro a'r digwyddiadau a arweiniodd ato'n ffoi i Lydaw.
	
	Y rhesymau pam yr oedd Margaret Beaufort yn arwyddocaol yn esgyniad Harri VII, i gynnwys ei phriodas ag Arglwydd Stanley.
		Gweithgaredd:
		Defnyddiwch goeden deulu Harri VII i nodi sut yr oedd yn credu bod ganddo hawl i'r orsedd.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddisgrifio llinach a blynyddoedd cynnar Harri VII ac arwyddocâd Margaret Beaufort.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Rhowch sgorau Coch, Oren a Gwyrdd i'r rhesymau pam yr oedd Margaret Beaufot yn arwyddocaol. Rhowch resymau dros eich sgorau.
		
		Canlyniad uwch:
		Gall dysgwyr werthuso arwyddocâd Margaret Beaufort
			Llyfr(au):
			A History of Wales, 1485-1660 gan Hugh Thomas (Pennod 2)
			
			Gwefan(nau):
			Wales under the Tudors - BBC History
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• brwydrau olaf Rhyfeloedd y Rhosynnod, gan gynnwys: ◦ Brwydr Bosworth, 1485 a Brwydr Stoke, 1487 ◦ arwyddocâd unigolion allweddol, gan gynnwys Rhisiart III, Jasper Tudur a'r brodyr Stanley.	Deall Rhyfeloedd y Rhosynnod. Disgrifiwch y digwyddiadau wnaeth arwain at Frwydr Bosworth. Esboniwch sut enillodd Harri VII Frwydr Bosworth. Caiff hyn ei ddefnyddio i ystyried unigolion arwyddocaol gan gynnwys Rhisiart III, Jasper Tudur a'r brodyr Stanley. Disgrifiwch Frwydr Maes Stoke a phwysigrwydd y frwydr hon yn atgyfnerthu pŵer Harri VII.	**Canlyniad:** Gall dysgwyr ddisgrifio Brwydr Bosworth a Brwydr Stoke ac esbonio pam yr oedd unigolion allweddol yn arwyddocaol. **Gweithgareddau:** Cwblhewch dasg darllen dan arweiniad ar frwydrau olaf Rhyfeloedd y Rhosynnod. Gellir defnyddio'r clipiau i ategu eu gwybodaeth am y brwydrau. Lluniwch ffeil ffeithiau am arwyddocâd yr unigolion allweddol: Rhaid i hyn gynnwys Rhisiart III, Jasper Tudur a'r brodyr Stanley. Bydd gwybodaeth ymlaen llaw yn galluogi dysgwyr i wneud hyn. **Gweithgaredd uwch:** Dadl dosbarth ar arwyddocâd yr unigolion allweddol. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr lunio barn ar ba unigolion allweddol oedd fwyaf arwyddocaol.	**Fideo(s):** What Actually Happened At The Battle Of Bosworth? The Battle of Stoke Field! **Llyfr(au):** *A History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas, Pennod 2.	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• Harri yn cipio'r orsedd, gan gynnwys: • gweithredoedd uniongyrchol Harri i sicrhau'r orsedd • arwyddocâd Elisabeth o Efrog.	Esboniwch sut gweithredodd Harri yn gyflym i atgyfnerthu ei safle, gan gynnwys dyddio ei deyrnasiad cyn brwydr Bosworth, gwobrwyo noddwyr allweddol, arestio hawlwyr posibl a phriodi Elisabeth o Efrog er mwyn uno Llinach Frenhinol Efrog a Chaerhirfryn.	**Gweithgaredd**: Rhoddir ffynonellau i ddysgwyr ar Harri yn cipio'r orsedd i asesu gweithredoedd Harri i sicrhau'r orsedd. **Canlyniad:** Gall dysgwyr esbonio'r gweithredoedd a ddefnyddiwyd i sicrhau'r orsedd ac arwyddocâd Elisabeth o Efrog. **Gweithgaredd uwch:** Rhowch sgorau Coch, Oren a Gwyrdd ar effeithiolrwydd agweddau gwahanol at atgyfnerthu pŵer Harri. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr werthuso effeithiolrwydd gweithredoedd gwahanol.	**Gwefan(nau):** Henry VII - Spartacus Educational	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.3.2 Llywodraethiant Cymru o dan Harri VII, 1485-1509				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• perthynas Harri VII ag arglwyddi'r Mers, gan gynnwys: • cymryd rheolaeth dros y rhan fwyaf o arglwyddiaethau gogledd y Mers a chyhoeddi siarteri braint • ailsefydlu Cyngor Cymru a'r Gororau yn 1493 yn Llwydlo.	Deall sut a pham gwnaeth Harri adfer Cyngor Cymru a'i staffio ag uchelwyr o Gymru o dan arweinyddiaeth Jasper Tudur. Deall y breintiau arbennig a roddwyd i uchelwyr yn 'y mers'. Deall pam gwnaeth Harri VII ailsefydlu Cyngor Cymru a'r Gororau i atgyfnerthu rheolaeth dros Gymru, yn enwedig yn y Mers a oedd yn enwog am anghyfraith a gwrthdaro. Deall cyfrifoldebau'r cyngor a phwysigrwydd strategol Llwydlo.	**Canlyniad:** Gall dysgwyr esbonio sut sefydlodd Harri reolaeth dros arglwyddiaethau'r Mers. **Gweithgaredd:** Lluniwch linell amser yn dangos camau Harri VII i gael rheolaeth dros arglwyddiaethau'r Mers. **Gweithgaredd uwch:** Defnyddiwch fapiau o'r wers flaenorol i edrych ar bwysigrwydd strategol Llwydlo. Dylid anodi mapiau newydd â manylion allweddol i ddangos parhad a newid drwy gydol teyrnasiad Harri. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddefnyddio mapiau i esbonio newid a pharhad drwy gydol teyrnasiad Harri.	**Llyfr(au):** *A History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas, Pennod 3 **Map(iau):** [Map o Gymru Heddiw]	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• perthynas Harri VII â'r bonedd Cymreig, gan gynnwys: ◦ safle'r bonedd Cymreig yn y llys brenhinol ◦ defnyddio'r bonedd Cymreig gan gynnwys Syr Rhys ap Thomas a William ap Gruffudd i reoli rhannau helaeth o Gymru.	Deall pwysigrwydd y llys brenhinol a sut yr oedd Harri VII yn ei ddefnyddio i wobrwyo bonedd teyrngar. Arwyddocâd bonedd Cymreig yn y llys brenhinol gan gynnwys dylanwad gwleidyddol, teitlau, tir a chyfnewid diwylliannol. Deall pwysigrwydd Rhys ap Thomas a William ap Gruffudd yn cadarnhau pŵer Harri yng Nghymru. Arwyddocâd adnoddau milwrol a dylanwad Rhys ap Thomas a William ap Gruffudd yn sicrhau safle Harri a hwyluso perthynas gydlynus rhwng Cymru a Lloegr.	**Gweithgaredd:** Ysgrifennwch draethawd yn esbonio pwysigrwydd y bonedd Cymreig yn y llys brenhinol ac yn rheoli Cymru. **Canlyniad:** Gall dysgwyr esbonio'r dylanwad sylweddol a gafodd bonedd Cymru ar y llys brenhinol a sut defnyddiwyd uchelwyr i reoli Cymru. **Gweithgaredd uwch:** Dadl dosbarth ar effeithiolrwydd rheolaeth Syr Rhys ap Thomas a William ap Gruffudd dros Gymru. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr werthuso effeithiolrwydd rheolaeth Syr Rhys ap Thomas a William ap Gruffudd dros rannau o Gymru.	**Llyfr(au):** *A History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas, Pennod 3. **Gwefan(nau):** Digitised manuscripts - The British Library	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• arwyddocâd etifedd Lloegr yn Dywysog Cymru, gan gynnwys: • arwisgiad y Tywysog Arthur yn 1489 yn 3 oed • arwisgiad y Tywysog Harri yn 1504 yn dilyn marwolaeth ei frawd.	Deall y rhesymau pam yr oedd arwisgiad Tywysog Arthur a Thywysog Harri yn arwyddocaol, fel atgyfnerthu dilysrwydd hawl y Tuduriaid i'r orsedd, hawlio awdurdod brenhiniaeth Duduraidd yng Nghymru a gosod cynsail ar gyfer etifeddion y dyfodol. Disgrifiwch ddigwyddiadau arwisgiad Arthur a Harri.	**Gweithgaredd:** Tasg darllen a deall i ateb cwestiynau allweddol am yr arwisgiadau. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddisgrifio arwisgiad Tywysog Arthur a Thywysog Harri. **Gweithgaredd uwch:** Defnyddiwch ffynonellau i nodi rhesymau pam yr oedd teitl Tywysog Cymru yn arwyddocaol ers Brenin Edward I. **Canlyniad uwch** Gall dysgwyr esbonio pam yr oedd rôl Tywysog Cymru yn arwyddocaol.	**Gwefan(nau):** Prince of Wales: What does the title mean?. **Llyfr(au):** *A History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas, Pennod 3.	1 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.3.3 Ymdrechion cynnar Harri VIII i reoli Cymru, 1509-1531				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• ymdrechion Harri VIII i reoli Cymru hyd at 1531, gan gynnwys:
  • rôl John Veysey, Esgob Caerwysg fel Arglwydd Lywydd
  • Arglwyddi trafferthus y Mers, gan gynnwys yr Herbertiaid ac arglwyddiaeth Magwyr.
	John Veysey fel Arglwydd Lywydd Cyngor Cymru a'r Gororau o 1525 ymlaen. Asesu effeithiolrwydd John Veysey yn rheoli'r rhanbarth. Ystyried ei rôl grefyddol, ei rôl wleidyddol a chyflwyniad polisi brenhinol.
	
	Deall rôl Arglwyddi'r Mers a phŵer eu hymreolaeth yn eu rhanbarth.
	
	Teulu Herbert yn gwrthod derbyn awdurdod brenhinol a brwydrau pŵer, anghydfodau â'r goron ac anghyfraith yn Arglwyddiaeth Magwyr.
		Gweithgaredd:
		Lluniwch linell amser o Lywyddiaeth John Veysey a llywodraethiant Cymru. Dylai hyn hefyd gynnwys unrhyw densiwn ag Arglwyddi'r Mers.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddisgrifio gyrfa John Veysey a thensiynau ag Arglwyddi trafferthus.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Rhowch ffynonellau sylfaenol i ddysgwyr am rôl John Veysey fel Arglwydd Lywydd (llythyrau, archddyfarniad brenhinol, cyfrifon cyfoes o weithgareddau'r Cyngor ac ati). Dylid trefnu'r dystiolaeth yn effeithiol neu aneffeithiol.
		
		Canlyniad uwch:
		Bydd y dysgwyr yn asesu effeithiolrwydd Veysey yn rheoli'r rhanbarth ac yn rheoli Arglwyddi'r Mers.
			Llyfr(au):
			Harri VIII: King and Court gan A. Weir (2011)
			
			John Veysey and His World: A Biography of Bishop Veysey (c.1465–1554) by R.D Geoffrey (1997)
			
			A History of Wales, 1485-1660 gan Hugh Thomas, Pennod 3
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• Y Dywysoges Mari a'i chysylltiadau â Chymru, gan gynnwys: • Mari yn Dywysoges Cymru, 1525-1531 • llys y Dywysoges Mari yn Llwydlo o 1525 ymlaen.	Effaith anuniongyrchol a gafodd Mari ar Gymru ond roedd yn nodedig yng nghyd-destun ehangach gwleidyddiaeth a chymdeithas Duduraidd. Fel Tywysoges Cymru, roedd Mari yn cynrychioli awdurdod brenhinol a dilysrwydd gan atgyfnerthu'r cysylltiad rhwng Cymru a Lloegr. Roedd llys y Dywysoges Mari yn Llwydlo yn gwasanaethu fel canolfan ar gyfer ei magwraeth a'i haddysg. Pwysigrwydd bod ei llys yn Llwydlo, asio diwylliant Cymru a Lloegr, canolfan i gadarnhau cynghreiriaid ag uchelwyr o Gymru.	**Gweithgaredd:** Tasg ddarllen ar y Dywysoges Mari a Chymru. Dylai'r dasg ddarllen hon ganolbwyntio ar Mari a'i chysylltiadau â Chymru. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddisgrifio cysylltiadau'r Dywysoges Mari â Chymru. **Gweithgaredd uwch:** Defnyddiwch y darlleniad i nodi rhesymau pam cafodd Mari ei gwneud yn Dywysoges Cymru. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr esbonio pam cafodd Mari ei gwneud yn Dywysoges Cymru.	**Gwefan(nau):** Mary I: Life Story (Princess of Wales 1525-1531) - Tudor Times	1 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• arwyddocâd protest Syr Rhys ap Gruffudd, gan gynnwys: • cwynion am ymyrraeth Harri VIII â'i etifeddiaeth • cyhuddiadau o frad a sut yr ymdriniwyd â'r cyhuddiadau hynny	Digwyddiadau protest Syr Rhys ap Gruffudd yn erbyn y goron yn 1529, y diffyg cefnogaeth a'r ataliad cyflym. Y rhesymau dros y brotest gan gynnwys anghydfodau ynghylch etifeddiaeth o ran y ffordd yr oedd tiroedd Syr Rhys ap Gruffudd yn cael eu gweinyddu a'u trethu o dan gyfraith Lloegr a bod ei awdurdod wedi'i danseilio gan asiantiaid brenhinol. Roedd cyhuddiadau o wrthryfela a chynllwynio honedig ag eraill i arwain gwrthryfel gan y Cymry, er gwaethaf y ffaith nad oedd llawer o dystiolaeth, yn ddigon i gyhuddo Syr Rhys ap Gruffydd o frad. Deall arestiad a charchariad, treial, dienyddiad Syr Rhys ap Gruffydd a chymryd tiroedd. Mae hyn yn nodi trobwynt sy'n dangos dirywiad pŵer uchelwyr Cymru a goruchafiaeth gynyddol cyfraith a llywodraethiant Lloegr yng Nghymru.	**Gweithgaredd:** Gwyliwch y clip i ateb cwestiynau ar achosion, digwyddiadau a chanlyniadau protest Syr Rhys ap Gruffudd. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddisgrifio achosion, digwyddiadau a chanlyniadau protest Syr Rhys ap Gruffudd. **Gweithgaredd uwch:** Trafodaeth – I ba raddau yr oedd y brotest yn drobwynt arwyddocaol ym mhŵer uchelwyr Cymru? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr werthuso arwyddocâd y brotest.	**Fideo(s):** The story of Rhys ap Gruffydd	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.3.4 Effaith y Diwygiad cynnar ar Gymru				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• effaith ddiwylliannol a gwleidyddol newid crefyddol yng Nghymru, gan gynnwys:
  • y rhesymau dros Ddiwygiad Harri VIII
  • diwygio'r Eglwys o dan Harri VIII.
	Ymysg y rhesymau dros ddiwygiad Harri VIII mae rhesymau personol (dyhead i gael etifedd gwrywaidd a'r ffaith bod y Pab yn erbyn ysgariad), rhesymau gwleidyddol (datgan awdurdod brenhinol, tensiwn gyda'r Pab), rhesymau economaidd (atafaelu cyfoeth yr eglwys, llai o daliadau i Rufain) a rhesymau crefyddol (syniadau diwygwyr yn llys Lloegr, beirniadaeth gynyddol o'r eglwys).
	
	Diwygiadau'r eglwys dan Harri VIII, gan gynnwys y Ddeddf Goruchafiaeth (1534), y Ddeddf Brad (1534), Diddymu'r Mynachlogydd ac Ymostyngiad y Glerigaeth.
		Gweithgaredd:
		Categoreiddiwch wybodaeth o dan y penawdau cywir sef personol, gwleidyddol, economaidd a chrefyddol i ddangos eich bod yn deall y rhesymau dros Ddiwygiad Harri VIII.
		
		Gall dysgwyr greu llinell amser o ddiwygiadau'r eglwys o dan Harri VIII.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr esbonio'r rhesymau dros Ddiwygiad Harri VIII a disgrifio'r diwygiadau o dan Harri VIII.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Dadl dosbarth ar y prif reswm dros Ddiwygiad Harri VIII.
		
		Canlyniad Uwch:
		Lluniwch farn ar y prif reswm dros Ddiwygiad Harri VIII.
			Fideo(s):
			The Dragon Has Two Tongues (1985) Episode 6
			
			Llyfr(au):
			A History of Wales, 1485-1660 gan Hugh Thomas, Pennod 4
			
			Wales and the Reformation gan Glanmor Williams (1997)
			
			Gwefan(nau):
			Wales under the Tudors - BBC History
				3 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• effaith gymdeithasol Diwygiad Harri VIII yng Nghymru, gan gynnwys: • Thomas Cromwell a'r rhesymau dros ddiddymu'r mynachlogydd • effaith diddymu mynachlogydd Tyndyrn, Castell-nedd, Margam ac Ystrad Fflur.	Y rhesymau dros ddiddymu'r mynachlogydd, gan gynnwys cymhellion economaidd ac ariannol, cynyddu pŵer brenhinol, gwanhau dylanwad y Pab, creu tirfeddianwyr ffyddlon, llygredd canfyddedig ac agenda ddiwygiol Cromwell. Effaith diddymu'r mynachlogydd ar Gymru gan gynnwys diwedd Bywyd Mynachaidd yng Nghymru drwy gau 29 o fynachlogydd, gwanhau dylanwad yr Eglwys Gatholig yng Nghymru, tarfu economaidd, colli'r gefnogaeth gymdeithasol oedd ar gael yn y mynachlogydd, ailddosbarthu tir mynachaidd ac atgyfnerthu rheolaeth Lloegr.	**Gweithgaredd:** Dosbarthwch osodiadau yn achosion ac effeithiau ar effaith gymdeithasol Diwygiad Harri VIII. **Canlyniad:** Gall dysgwyr esbonio pam cafodd y mynachlogydd eu diddymu a disgrifio'r effaith ar Gymru. **Gweithgaredd uwch:** Defnyddiwch ffynonellau i gymharu a chyferbynnu'r effaith ar Gymru a Lloegr ac i werthuso graddau'r effaith ar Gymru drwy nodi newid a pharhad. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr werthuso maint effaith diddymu'r mynachlogydd ar Gymru a chymharu hyn â'r effaith ar Loegr.	***Llyfr(au):*** *Hanes Cymru, 1485-1660* gan Hugh Thomas *Wales and the Reformation* gan Glanmor Williams (1997) **Gwefan(nau):** [Valor Ecclesiasticus - The National Archives]	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• gwrthwynebiad i'r Diwygiad yng Nghymru, gan gynnwys: • ceidwadaeth llawer o bobl Cymru • arwyddocâd y Gymraeg a'r llyfr Cymraeg cyntaf – *Yn y Llyfr Hwn*, 1547.	Deall y rhesymau dros y gwrthwynebiad i'r Diwygiad yng Nghymru oherwydd ymlyniad Cymru â thraddodiadau Catholig fel gwlad Gatholig iawn. Y rhwystr ieithyddol gan mai'r Gymraeg oedd y brif iaith a siaradwyd gan y mwyafrif o'r boblogaeth a oedd yn golygu na allai'r Cymry ddarllen y deunydd Protestannaidd a oedd yn Saesneg yn bennaf. Yn aml, nid oedd y glerigiaeth Brotestannaidd yn siarad Cymraeg. Roedd y llyfr Cymraeg cyntaf - *Yn y Llyfr Hwn*, yn cynnwys Credo'r Apostolion, Gweddi'r Arglwydd, a thestunau Cristnogol amrywiol eraill ynghyd â'r wyddor a chyfarwyddiadau ar sut i ddarllen Cymraeg i bobl gyffredin na allent ddarllen. Gwnaed hyn er mwyn sicrhau bod testunau crefyddol yn fwy hygyrch i'r Cymry ac i hyrwyddo Protestaniaeth.	**Gweithgaredd:** Defnyddiwch ffynonellau gan gynnwys *Yn y Llyfr Hwn* i esbonio'r gwrthwynebiad i Ddiwygiad Harri VIII yng Nghymru. **Canlyniad:** Bydd y dysgwyr yn esbonio pam yr oedd gwrthwynebiad i'r Diwygiad yng Nghymru ac yn dangos eu bod yn deall pwysigrwydd *Yn y Llyfr Hwn.* **Gweithgaredd uwch:** Defnyddiwch wybodaeth (profiadau a charfanau meddwl gwahanol) i nodi enghreifftiau o wrthwynebiad a chydymffurfio i lunio barn ar effeithiolrwydd y gwrthwynebiad i'r Diwygiad yng Nghymru. **Canlyniad Uwch:** Gwerthuso effeithiolrwydd y gwrthwynebiad i'r Diwygiad yng Nghymru.	**Llyfr(au):** *Hanes Cymru, 1485-1660* gan Hugh Thomas *Wales and the Reformation* gan Glanmor Williams (1997) **Gwefan(nau):** The Protestant Reformation - BBC Wales History	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.3.5 Deddfau Uno 1536 a 1543				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• cefndir cyflwyno'r Deddfau Uno yn 1536 ac 1543, gan gynnwys: • Rowland Lee ac anghyfraith yng Nghymru • ofn gwrthwynebiad ac ymosodiad o dramor yn gysylltiedig â Diwygiad Harri VIII.	Y rhesymau pam cyflwynodd Harri VIII y Deddfau Uno, fel delio â'r problemau a achoswyd gan raniad Cymru, effeithlonrwydd gweinyddu, anghyfraith ac anhrefn, cymhlethdodau systemau cyfreithiol ar wahân a phryderon diogelwch oherwydd Diwygiad Harri VIII. Deall sut ceisiodd Rowland Lee sefydlu cyfraith a threfn drwy ddeddfwriaeth a oedd wedi'i chynllunio i leddfu problem anghyfraith ac adsefydlu cestyll yn y Gororau i gadw troseddwyr a oedd yn aros am dreial.	**Gweithgaredd:** Defnyddiwch y darlleniad i nodi rhesymau dros y Deddfau Uno. Ar gyfer pob rheswm, esboniwch pam bydd y Deddfau Uno yn helpu. **Canlyniad:** Gall dysgwyr nodi ac esbonio'r problemau o ran rheoli Cymru cyn 1534 a sut byddai'r Deddfau Uno yn datrys y problemau hyn. **Gweithgaredd uwch:** Rhannwch osodiadau am Rowland Lee yn effeithiol neu aneffeithiol. Defnyddiwch wybodaeth o'r gweithgaredd hwn i ddadlau ynghylch effeithiolrwydd Rowland Lee yn adfer cyfraith a threfn. **Canlyniad Uwch:** Gall dysgwyr werthuso effeithiolrwydd Roland Lee yn adfer cyfraith a threfn yng Nghymru.	**Llyfr(au):** *Wales and the Act of Union* gan Glanmor Williams *A History of Wales, 1485-1660* gan Hugh Thomas, Pennod 4 *The Union of England and Wales* gan William Rees (Trafodion Anrhydeddus Gymdeithas y Cymmrodorion, 1937) **Gwefan(nau):** Wales under the Tudors - BBC History	3 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• manylion gweinyddol y Deddfau, gan gynnwys: • rôl Thomas Cromwell wrth ddylanwadu ar yr hyn yr oedd y Deddfau yn eu newid • unffurfiaeth yn y llywodraeth o ran siroedd a swyddfeydd, fel siryfion ac Ynadon Heddwch a'r Llysoedd Chwarter a'r Sesiwn Fawr.	Pwysigrwydd Thomas Cromwell yn integreiddio Cymru yn agosach â Lloegr. Fel un o gynghorwyr allweddol Harri VIII, roedd Cromwell yn rhan allweddol o'r diwygiadau cyfreithiol a gweinyddol a hwylusodd y broses o uno Cymru a Lloegr. Diwygio system gyfreithiol Cymru drwy ddiddymu Cyfreithiau Hywel Dda ac ymgorffori Cymru o fewn system gyfreithiol Lloegr. Roedd profiad cyfreithiol Cromwell yn hanfodol yn llywio'r diwygiadau hyn.	**Gweithgaredd:** Dadl dosbarth - A fydd Uno o fudd i Gymru? Ystyriwch bethau fel sefydlogrwydd cyfreithiol a gwleidyddol ac atal hunaniaeth Gymreig. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddisgrifio'r newidiadau a fydd yn digwydd oherwydd y Deddfau Uno a deall rôl Thomas Cromwell. **Gweithgaredd uwch:** Tasg map – Lluniwch fap yn dangos y newidiadau yn rhaniadau gweinyddol Cymru ar ôl y Deddfau Uno. Defnyddiwch hyn gyda mapiau blaenorol i drafod tebygrwydd a gwahaniaeth, newid a pharhad. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr werthuso newid a pharhad y rheolaeth dros Gymru dros amser.	*"A History of Wales, 1485-1660"* gan Hugh Thomas *"The Union of England and Wales"* gan William Rees (Trafodion Anrhydeddus Gymdeithas y Cymmrodorion, 1937)	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• effaith y Deddfau, gan gynnwys: • pwysigrwydd cymalau iaith y Deddfau • i ba raddau y daeth Cymru yn rhan o Loegr, yn hytrach na'i huno â Lloegr.	Y cymalau iaith yn y ddwy Ddeddf Uno. Sut gwnaeth deddf 1536 sefydlu Saesneg fel yr iaith swyddogol at ddibenion cyfreithiol a gweinyddol a sicrhau bod yr holl gamau cyfreithiol yn digwydd yn Saesneg. Deddf 1542 yn atgyfnerthu cymalau 1536 ond yn cydnabod yr iaith Gymraeg mewn rhai cyd-destunau lleol. Ystyried agweddau gwahanol ar fywyd yng Nghymru a Lloegr fel diwylliant, gwleidyddiaeth, iaith, economi, strwythurau cymdeithasol, hunaniaeth genedlaethol a gweinyddiaeth i asesu'r graddau y daeth Cymru yn rhan o Loegr yn hytrach na chael ei huno â hi.	**Gweithgaredd:** Aseswch ffynonellau sy'n ystyried agweddau ar fywyd yng Nghymru cyn neu ar ôl y Deddfau Uno. Gall dysgwyr drafod faint o effaith gafodd y Deddfau Uno ar Gymru er mwyn annog cydweithrediad. **Canlyniad:** Gall dysgwyr esbonio cymalau iaith y Deddfau a gwerthuso i ba raddau y daeth Cymru yn rhan o Loegr, yn hytrach na chael ei huno â hi. **Gweithgaredd uwch:** Cyflwynwch ddadl ar b'un a ddaeth Cymru yn rhan o Loegr yn hytrach na chael ei huno â hi. **Canlyniad Uwch:** Gall dysgwyr benderfynu a ddaeth Cymru yn rhan o Loegr yn hytrach na chael ei huno â hi.	**Llyfr(au):** *"A History of Wales, 1485-1660"* gan Hugh Thomas, Pennod 4. *The Union of England and Wales* gan William Rees (Trafodion Anrhydeddus Gymdeithas y Cymmrodorion, 1937)	3 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Profiadau Dysgu

Dylid annog dysgwyr i ystyried y profiadau a'r sgiliau dysgu canlynol i ddatblygu eu dealltwriaeth, gwerthfawrogiad a'u hymwybyddiaeth o gynnwys y testun ymhellach. Mae'r wybodaeth yn y tabl isod yn darparu cyfleoedd i athrawon integreiddio'r profiadau dysgu yn rhan o'u proses o gyflwyno'r pwnc.

Profiad Dysgu	Ymhelaethiad o'r Profiad Dysgu
cymryd rhan mewn ymweliadau addysgol wyneb yn wyneb neu'n ddigidol	Ymweliadau personol ag olion y mynachlogydd a ddiddymwyd fel Abaty Tyndyrn, Castell Llwydlo, Castell Penfro, Bosworth, Maes Stoke, Castell Rhaglan, Llys a Chastell Tre-tŵr a Phlas Mawr. Gallai profiadau digidol gynnwys ymweliad rhithiol â Phalas Tuduraidd Harri VIII, ymweliad rhithiol â Chastell Rhaglan, ymweliad rhithiol ag Abaty Tyndyrn, ymweliad rhithiol ag Abaty Glyn y Groes, ymweliad rhithiol ag Abaty Ystrad Fflur, ymweliad rhithiol â Llys a Chastell Tre-tŵr, ymweliad rhithiol â Phlas Mawr (ar gael drwy Cadw).
meithrin empathi, goddefgarwch, cydymdeimlad a chwilfrydedd drwy astudio gwahanol gyd-destunau hanesyddol	Bydd astudio concwest Cymru a'r effaith ar ddiwylliant a hunaniaeth Cymru yn galluogi dysgwyr i brofi tosturi. Bydd astudio brwydrau penodol Rhyfeloedd y Rhosynnod yn galluogi dysgwyr i brofi empathi. Bydd astudio marwolaeth y Tywysog Arthur yn 15 oed yn galluogi dysgwyr i brofi empathi. Bydd astudio Diwygiad Harri VIII yn galluogi dysgwyr i fyfyrio ar oddefiant o grefyddau gwahanol. Bydd astudio Rowland Lee a'i agwedd ddidrugaredd at y Cymry yn galluogi dysgwyr i brofi empathi a thosturi.
gweithio ar y cyd	Mae cyfleoedd i ddysgwyr ymgysylltu mewn gwaith ar y cyd wrth ymgymryd â gweithgareddau gwaith grŵp yn enwedig yn y gwersi cefndir, fel wrth ddysgu am nodweddion bywyd yn y 15fed ganrif. Ceir rhagor o gyfleoedd yn: • 1.3.2 - cyflwynwch ddadl ar effeithiolrwydd John Veysey fel Arglwydd Lywydd • 1.3.4 - gwaith grŵp wrth edrych ar y prif resymau dros Ddiwygiad Harri VIII • 1.3.5 - trafod effaith y Deddfau Uno ar Gymru. Dadl dosbarth - A fydd Uno o fudd i Gymru?

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cyfleoedd i ymgorffori elfennau o'r Cwricwlwm i Gymru

Llinynnau Cwricwlwm i Gymru	
Themâu sy'n trawstorri	
Cyd-destunau Lleol, Cenedlaethol a Rhyngwladol	Mae Uned 1 yn rhoi chwe thestun hanesyddol gwahanol i ganolfannau sy'n ymwneud â hanes amrywiaeth o ardaloedd yng Nghymru, gan alluogi dysgwyr i archwilio cyd-destunau lleol neu genedlaethol. Mae Opsiwn 1.3 Modern Cynnar: Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485 – tua 1547 yn galluogi canolfannau a dysgwyr i archwilio'r broses o uno'r Dywysogaeth ac Arglwyddiaethau'r Mers a'u cynnwys yn system gyfreithiol Lloegr. Gall canolfannau hefyd archwilio rhan Cymru yn Rhyfeloedd y Rhosynnod a'r effaith a gafodd hyn ar Gymru ac ar ddealltwriaeth o fywyd yn y bymthegfed ganrif yng Nghymru. Enghreifftiau eraill: • bydd 1.3.1 yn galluogi canolfannau i edrych ar gysylltiadau Harri VII â Chymru gan gynnwys ei blentyndod ym Mhenfro. • bydd 1.3.3 yn galluogi dysgwyr i archwilio rheolaeth Harri VIII o Gymru ynghyd â'r gwrthwynebiad i awdurdod brenhinol gan gynnwys protest Syr Rhys ap Gruffudd. • bydd 1.3.4 yn galluogi dysgwyr i edrych ar effaith y Diwygiad ar Gymru a'r gwrthwynebiad i hyn. • bydd 1.3.5 yn galluogi dysgwyr i archwilio effaith y Deddfau Uno ar Gymru.
Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb	Yn yr uned hon, bydd dysgwyr yna archwilio'r perthnasoedd anodd wnaeth helpu i lywio'r llinach ac arwain at wrthdaro. Mae'r rhain yn cynnwys pwysigrwydd priodas i sicrhau'r llinach ac uno Llinachau Brenhinol Caerhirfryn ac Efrog, ac awydd Harri VIII i ysgaru Katherine o Aragon a phriodi Anne Boleyn.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

<table>
<tr><th colspan="2">Sgiliau trawsgwricwlaidd - Llythrennedd</th></tr>
<tr><td colspan="2">Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Llythrennedd mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn cynnwys dadansoddi deunydd ffynhonnell, cyfleoedd ysgrifennu estynedig, datblygu geirfa, dadlau a thrafod. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr oherwydd y byddant yn meithrin sgiliau trawsgwricwlaidd a fydd yn sail i bedwar diben y Cwricwlwm i Gymru, yn ogystal â sgiliau cyfathrebu y gellir eu defnyddio ar draws pynciau gan eu paratoi ar gyfer addysg neu gyflogaeth yn y dyfodol.

Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Llythrennedd yn yr addysgu a dysgu ar gyfer TGAU Hanes.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Gwrando</td><td>Caiff dysgwyr y cyfle i asesu cywirdeb a dibynadwyedd deunydd ffynhonnell a rhannu safbwyntiau drwy drafodaeth a dulliau cwestiynu llafar wrth gael eu haddysgu am gynnwys y fanyleb.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>• Caiff dysgwyr eu hannog i ddadlau ac ymateb i safbwyntiau eraill.
• Caiff dysgwyr gyfleoedd i wrando ar bodlediadau a recordiadau i ddatblygu eu geirfa a meithrin eu sgiliau gwrando.
• Mae'r defnydd o hanes llafar a chyfweliadau yn meithrin sgiliau gwrando a'r gallu i ymateb i eraill yn briodol.
• Caiff dysgwyr y cyfle i rannu ac ymateb i gyflwyniadau gan eu cyfoedion.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Darllen</td><td>Caiff dysgwyr y cyfle i ddarllen deunydd ffynhonnell cyfoes ynghyd ag amrywiaeth o ddehongliadau hanesyddol, cyn gwerthuso'r ffynonellau yn feirniadol, dadansoddi eu cynnwys a chymharu a chyferbynnu ffynonellau sy'n canolbwyntio ar y dehongliad a roddir ganddynt o ddigwyddiadau.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>• Gall dysgwyr ddefnyddio amrywiaeth o dechnegau darllen fel sgimio a sganio neu ddarllen ar gyfer pwrpas.
• Darllen darnau o amrywiaeth eang o ffynonellau fel areithiau, erthyglau, darnau o ddyddiaduron, cofnodion hanesyddol a phapurau newydd.
• Cymharu a chyferbynnu cynnwys ffynonellau hanesyddol.
• Asesu dibynadwyedd a chywirdeb y testun i feithrin y sgìl o ddarllen yn feirniadol.</td></tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd 2025.

<table>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Siarad</td><td>Caiff dysgwyr y cyfle i feithrin eu dealltwriaeth o safbwyntiau a chynnwys drwy ddadlau, trafod, cyflwyniadau a gwaith grŵp.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>Dadlau'r rheswm pwysicaf pam y digwyddodd digwyddiad
Gofyn cwestiynau er mwyn egluro a meithrin dealltwriaeth.
Gall dysgwyr feithrin sgiliau siarad drwy waith grŵp a gwaith mewn parau.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Ysgrifennu</td><td>Caiff dysgwyr y cyfle i ddefnyddio amrywiaeth o eirfa pwnc benodol, iaith idiomatig a gallu cyflwyno eu gwaith yn ddigidol. Bydd cyfleoedd ar gael iddynt hefyd i adfyfyrio ar strwythur a chynnwys eu gwaith hysgrifennu.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>Dangos esiamplau o atebion drwy weithgareddau athro, cyfoedion a hunanasesu.
Caiff dysgwyr y cyfle i ddefnyddio amrywiaeth eang o arddulliau ysgrifennu fel ffurfiol, anffurfiol a pherson cyntaf.</td></tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd 2025.

<table>
<tr><th colspan="2">Sgiliau trawsgwricwlaidd – Rhifedd</th></tr>
<tr><td colspan="2">Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Rhifedd mewn TGAU Hanes, er enghraifft dadansoddi newid yn y boblogaeth, dehongli ystadegau mewn ffynonellau sylfaenol ac eilaidd, dadansoddi graffiau a llinellau amser a mynd i'r afael â chysyniadau fel ymwybyddiaeth gronolegol. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn eu galluogi i roi digwyddiadau mewn cyd-destun a mesur newid. Gall dysgwyr lunio casgliadau seiliedig ar dystiolaeth sy'n seiliedig ar ystadegau a data rhifiadol.

Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Rhifedd yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Mae dysgu am geometreg yn ein helpu ni i ddeall siâp, gofod a safle, ac mae dysgu am fesur yn ein helpu i feintioli yn y byd go iawn</td><td>Caiff dysgwyr gyfleoedd i ddadansoddi mapiau i ddeall twf a datblygiad ymerodraethau neu gynrychioliad daearyddol o ryfeloedd.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>• Gall dysgwyr ddadansoddi mapiau, strwythurau ac arteffactau.
• Yna, gall dysgwyr ddadansoddi prosesau rhannu tir a chynllunio trefol.
• Mae cyfleoedd i ddadansoddi strategaethau ac amddiffynfeydd milwrol.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Mae dysgu bod ystadegau yn cynrychioli data a bod tebygolrwydd yn modelu siawns yn ein helpu ni i ddod i gasgliadau ac i wneud penderfyniadau gwybodus</td><td>Caiff dysgwyr gyfleoedd i archwilio neu ddadansoddi data a graffiau drwy ddadansoddi ffynonellau.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>• Gall dysgwyr ddadansoddi data i lunio casgliadau ar ystadegau fel twf poblogaeth, costau ac ehangu tir.
• Gellir dehongli deunydd eilaidd fel graffiau a siartiau.
• Ceir cyfleoedd i ddysgwyr greu eu cynrychioliadau rhifyddol eu hunain o'r data a gasglwyd.</td></tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Sgiliau Trawsgwricwlaidd – Cymhwysedd Digidol	
Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Cymhwysedd Digidol mewn TGAU Hanes. Gall dysgwyr ddefnyddio technoleg ddigidol i gael gafael ar amrywiaeth eang o ffynonellau hanesyddol ac i ymchwilio i destun hanesyddol. Caiff dysgwyr y cyfle hefyd i feithrin eu sgiliau digidol wrth baratoi a chwblhau eu hasesiadau di-arholiad. Bydd y cyfleoedd hyn yn galluogi dysgwyr i feithrin sgiliau trawsgwricwlaidd sy'n ategu pedwar diben y cwricwlwm, ynghyd â galluogi mynediad pellach i wybodaeth hanesyddol wrth feithrin sgiliau meddwl creadigol ac ymwybyddiaeth foesegol presennol ac ar gyfer y dyfodol. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Cymhwysedd Digidol yn yr addysgu a dysgu ar gyfer TGAU Hanes.	
Dinasyddiaeth	Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o bwysigrwydd priodoliadau, gan gynnwys defnyddio adnoddau mewn fformatau digidol fel e-lyfrau ac erthyglau ar-lein. Bydd yn ofynnol i ddysgwyr fynd i'r afael â phriodoliadau wrth ddadansoddi eitemau ar gyfer eu hymchwiliad hanesyddol a meddwl yn feirniadol am awduron tystiolaeth ddigidol.
	Enghraifft
	Dylid sicrhau bod dysgwyr yn ymwybodol o hawlfraint a llên-ladrad wrth edrych ar dystiolaeth hanesyddol ac wrth ddatblygu a chyflwyno eu dadleuon eu hunain mewn perthynas â thestun.
Rhyngweithio a Chydweithio	Gall dysgwyr gydweithio (yn ddigidol) ar dasgau wrth baratoi ar gyfer yr arholiad. Gallai hyn gynnwys asesiadau cyfoedion, ymateb i adborth yr athro neu greu gwaith.
	Enghraifft
	Mewn grwpiau, gallai dysgwyr ymchwilio i destun a'i gyflwyno er mwyn cyflwyno maes astudio.
Cynhyrchu	Caiff dysgwyr gyfleoedd i ymchwilio i amrywiaeth o ffynonellau yn ddigidol.
	Enghraifft
	• Defnyddio archifau cenedlaethol a rhyngwladol i ddod o hyd i ddeunyddiau sy'n cysylltu â'r maes astudio.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Sgiliau Cyfannol	
Creadigrwydd ac Arloesi	Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Creadigrwydd ac Arloesi mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr er mwyn iddynt ymddiddori mwy yn y gwersi a mwynhau dysgu drwy dasgau sy'n eu hysgogi. Caiff dealltwriaeth ddyfnach ei meithrin drwy annog dysgwyr i gymryd rôl weithredol yn eu dysgu.
	Enghreifftiau
	• Bydd dysgwyr yn dangos creadigrwydd wrth ddatblygu ymatebion, mynegi eu barn am faterion hanesyddol perthnasol a gwerthuso ffynonellau a thystiolaeth yn feirniadol mewn asesiadau. • Caiff dysgwyr gyfleoedd i fod yn greadigol ac i arloesi wrth gyflwyno gwybodaeth a chanfyddiadau.
Meddwl yn Feirniadol a Datrys Problemau	Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Meddwl yn Feirniadol a Datrys Problemau mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn datblygu'r gallu i feddwl yn ddadansoddol, ac i gasglu tystiolaeth, myfyrio arni a'i gwerthuso'n feirniadol er mwyn llunio barn wybodus ar amrywiaeth o destunau. Gellir cymhwyso'r sgìl hwn at senarios bywyd go iawn.
	Enghreifftiau
	• Caiff dysgwyr gyfleoedd i ofyn cwestiynau ystyrlon ar ddeunydd ffynhonnell a dehongliadau hanesyddol, ac i'w gwerthuso fel rhan o'u proses o ddatblygu dadleuon beirniadol perthnasol. • Bydd dysgwyr yn datblygu eu gallu i weld materion o sawl safbwynt. • Drwy astudio parhad a newid dros amser, bydd dysgwyr yn meithrin eu sgiliau datrys problemau y gallant eu cymhwyso yn eu bywydau yn y dyfodol. • Bydd dysgwyr yn gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol o ran dibynadwyedd, rhagfarn a phwrpas. • Mae meddwl yn feirniadol a datrys problemau yn annog dysgu annibynnol ac yn hyrwyddo'r gallu i ddod i benderfyniadau rhesymol a gwybodus mewn agweddau eraill ar fywyd fel addysg bellach neu waith.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cynllunio a Threfnu	Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Cynllunio a Threfnu mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am fod y sgiliau cyfannol hyn yn galluogi dysgwyr i ymgysylltu â'r gorffennol, dadansoddi gwybodaeth a chyfathrebu â'u canfyddiadau, sydd wedyn yn galluogi dysgwyr i wella eu dealltwriaeth academaidd a'u paratoi i gymhwyso gwybodaeth hanesyddol mewn cyd-destunau modern. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Cynllunio a Threfnu yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.
	Enghraifft
	• Caiff dysgwyr gyfleoedd i gynllunio ac yna i gwblhau eu hymateb i gwestiwn ymholi.
Effeithiolrwydd Personol	Mae sawl cyfle i gynnwys Effeithiolrwydd Personol mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn datblygu gwydnwch a'r gallu i weithio'n effeithiol. Mae hyn yn helpu i feithrin sgiliau rheoli amser dysgwyr a'r gallu i flaenoriaethu tasgau, gan wella gallu dysgwyr i ddod yn unigolion hyblyg.
	Enghreifftiau
	• Bydd dysgu am destunau a allai fod yn sensitif yn galluogi dysgwyr i ddatblygu eu deallusrwydd emosiynol a'u hymwybyddiaeth hanesyddol. • Bydd cyfleoedd i gael asesiadau gan gyfoedion, hunanasesiadau ac asesiadau gan athrawon yn annog dysgwyr i ddatblygu strategaethau effeithiol i wella eu gwaith. • Cydweithio ar dasg ymchwil neu gyflwyniad. • Datblygu gwydnwch drwy adolygu ac ailfodelu atebion. • Mae cyfleoedd i ddysgwyr fynegi eu barn am faterion hanesyddol perthnasol, deunyddiau ffynhonnell cyfoes a dehongliadau hanesyddol.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Rhestr Termau ar gyfer Opsiwn 1.3 Modern Cynnar: Cymru a'r Tuduriaid cynnar, tua 1485-tua 1547

Term	Diffiniad
Gweinyddu	Y broses neu'r gweithgaredd o redeg busnes, sefydliad neu wlad.
Cymathiad	Amsugno ac integreiddio pobl, syniadau neu ddiwylliant i mewn i gymdeithas neu ddiwylliant ehangach.
Concwest	Lle neu bobl yn cael eu darostwng ac yn ildio rheolaeth i lu milwrol.
Diddymiad	Y weithred o ddod â chynulliad, partneriaeth neu gorff swyddogol i ben neu ei ddiddymu yn ffurfiol.
Llywodraethu	Rheoli gwlad.
Mynachlog	Adeilad neu adeiladau a feddiannir gan fynachod sy'n byw dan lwon crefyddol.
Tarddiad	Y lle neu'r man lle mae rhywbeth yn dechrau neu'n codi, neu'n deillio ohono.

© WJEC CBAC Ltd 2025.